

نقش سازمان ملل متحد در توسعه اقتصادی کشورها

لعیا مصحف

دانشجوی کارشناسی ارشد، حقوق تجارت بین الملل، گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

علیرضا انصاری مهباری^۱

استادیار، گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

چکیده

سازمان ملل متحد امروزه به عنوان یک رکن مهم در حقوق بین الملل به شمار می آید. توسعه اقتصادی کشورها در سازمان ملل بر عهده شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل می باشد. وظایف اصلی این شورا شامل توسعه سطح استانداردهای زندگی، کار برای همه، توسعه اقتصادی، بهداشتی و دگرگونی اجتماعی؛ ارائه راهکار برای مسائل اقتصاد بین الملل و مشکلات بهداشتی و اجتماعی؛ آسان سازی همکاری های فرهنگی و آموزشی و پیشرفت در احترام به حقوق بشر و آزادی سیاسی است. شورای اجتماعی و اقتصادی به عنوان مرکزی برای گفتگو درباره مسائل اقتصادی و اجتماعی بین المللی و فرموله کردن سیاست های پیشنهادی به اعضا و مجموعه سازمان ملل متحد عمل می کند. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی نقش سازمان ملل در توسعه اقتصادی کشورها بررسی می شود. این شورا مسئولیت توجه و رسیدگی به امور اجتماعی، اقتصادی و امور مربوط به ۱۵ آژانس تخصصی و هشت کمیسیون عملکردی و پنج کمیسیون منطقه ای سازمان ملل را به عهده دارد. اکوسوک به عنوان انجمن مرکزی بحث در مورد مسائل اقتصادی و اجتماعی و بین المللی و تدوین توصیه های سیاستی خطاب به کشورهای عضو و سیستم سازمان ملل متحد می باشد. توسعه اقتصادی کشورهای دارای عوامل مهمی مانند سیاستگذاری های دولتی، سیستم های اقتصادی، روابط بین المللی و ... می باشد.

واژگان کلیدی: سازمان ملل متحد، توسعه اقتصادی، شورای اقتصادی و اجتماعی، حقوق بین الملل

^۱ نویسنده مسئول: alimahyari63@gmail.com

سازمانهای بین المللی به منظور ایجاد همکاری و تعاون بین دولت ها در زمینه های مختلف از جمله تبادل اطلاعات، اکتشافات و تجربیات یکدیگر به وجود آمده اند تا دولت ها را در نیل به آن دسته از نیازهای اساسی و ارائه آن دسته از خدمات در سطح جهان یاری دهند که از عهده یک کشور به گونه انفرادی ساخته نیست. سازمان ملل متحد و نهادهای تخصصی اش هسته اصلی این یاری رسانی می باشند. گرچه بیشتر مردم سازمان ملل متحد را با مسائل صلح و امنیت مربوط میدانند اما بخش عظیم منابع این سازمان در حقیقت به پیشبرد وعده منشور در زمینه ترویج و حمایت از معیارهای عالی تر زندگی، اشتغال کامل و شرایط پیشرفت توسعه اقتصادی و اجتماعی اختصاص یافته است. چالشهای سازمان ملل متحد در زمینه توسعه به شدت بر زندگی و رفاه میلیونها نفر در جهان تأثیر گذاشته است. هر چند که این نهاد جهانی از دهه ۱۹۹۰ مکانی برای تنظیم و ترویج هدفهای کلیدی تازه در زمینه توسعه در دستور کار بین المللی از طریق مجموعهای از کنفرانسهای جهانی بوده است و پیشرفت های زیادی نیز در زمینه های مختلف داشته است، لیکن نابرابریهای فراوان در ثروت و رفاه کماکان وجود دارد. لذا کاهش فقر از میان برداشتن نابرابریها در داخل و در میان کشورها همچنان از اهداف بنیادین سازمان ملل متحد محسوب میشود. کمیسیون های اقتصادی منطقه ای کارگذاری تخصصی است که به کشورها کمک میکند توسعه صنعتی پایدار را در محیط جهانی جدیدی پیگیری کنند. در این راستا ابتدا به ساکن سازمانهای بین المللی و در راس آن سازمان ملل متحد به ترویج و توسعه کمیسیون های تخصصی اقدام نمودند. این کمیسیون ها به اشکال جهانی و منطقه ای تقسیم بندی شدند. در نوع منطقه ای کشورها با عضویت در این کمیسیون ها و تقویت بنیه و توان مالی آنها از طریق الحاق اتاق های بازرگانی ملی و تعامل و ارتباط با تجار توانستند به توسعه و ترویج اهداف اقتصادی این کمیسیون ها همت گمارند. همچنین تعیین سیاست گذاری و خط مشی در این حوزه را برعهده گرفتند و از طریق انعقاد معاهدات خاص بین الملل ضوابطی را برای یکسان سازی در این حوزه پیش بینی نمودند. کشورهای حوزه جنوب یا به تعبیر بهتر کشورهای فقیر و کمتر توسعه یافته با عضویت در این کمیسیون ها هم به اهداف جمعی سازمانهای بین المللی از جمله سازمان ملل متحد در راستای توسعه اقتصادی یاری رسانیده و از امکانات و خدمات این سازمانها بهره مند شدند.

۱- حق توسعه در جامعه بین المللی

حق توسعه بیش از یک دهه است که مورد توجه قرار گرفته است و این امر به خاطر ضرورت اصلاح نظام اقتصادی بین المللی می باشد. اعتقاد به وجود حق توسعه را اولین بار وزیر امور خارجه سنگال در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۶۶ ابراز داشت. (۹) مفهوم حق توسعه بلافاصله مورد حمایت کشورهای در حال توسعه، کشورهای سوسیالیستی و برخی کشورهای غربی قرار گرفت. حق توسعه در موقعیتی که بتواند بعنوان یک حق بشر مورد شناسایی جهانی قرار گیرد، بخوبی پیشرفت کرده و با توجه به مراکز، کتب و کنفرانسها و اجلاسهای تخصصی بعنوان شاخه ای از حقوق بین الملل در زمینه توسعه مطرح است. البته بعد از اینکه وزیر امور خارجه سنگال این مفهوم را مطرح نمود، اشخاص دیگری نیز بحث در زمینه این مفهوم را ادامه دادند. در سال ۱۹۷۲ کبام بای اولین رئیس دیوانعالی سنگال و معاون مؤسسه بین المللی حقوق بشر و عضو کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد در زمینه حق توسعه سخنرانی ارائه کرد.

همچنین اشخاصی از قبیل هکتورگروس اسپیل، جورج ابی صعب، ویل زروی نیز در زمینه جوهره و محتوای حق توسعه مطالعه و تحقیق کرده اند. محتوای بحثهای حق توسعه مبتنی بر حق انسان برای برخورداری از سیاستهای توسعه، متکی بر ارضای مادی و غیر مادی نوع انسان و مشارکت در فرایندهای توسعه و نیز حقوق جمعی کشورهای در حال توسعه (و نه فقط فرد) برای ایجاد نظم جدید عادلانه اقتصادی است تا از این طریق موانع توسعه این کشورها را مرتفع کند (فاخری، ۱۳۹۹). حق توسعه متعلق به نسل سوم حقوق بشر که مرسوم به حقوق همبستگی با جمعی است، می باشد. نسل سوم حقوق بشر در

اثر شرایط و احوال کنونی نظام بین الملل، همراه با از بین رفتن رقابتهای بلوک شرق و غرب و نیز بیداری روزافزون و گسترده کشورهای در حال توسعه بوجود آمده است. اگر چه این نسل حقوق بشر بویژه حق توسعه در مراحل اولیه قرار دارد و بعد الزام آور بین المللی بدست نیآورده است، ولی با توجه به قطعنامه های مجمع عمومی و تلاشهای کشورهای در حال توسعه، بتدریج جایگاه خود را در متون حقوق بین المللی یافته است. نسل جدید حقوق بشر، برخی سؤالات تئوریک نظری را مطرح می سازد. ابراز می دارند که این حقوق ماهیتی فردی و جمعی دارد، اشکال عمده این است که حقوق جمعی، هر چند جدای از حقوق فردی نیست، اما هنوز به شکلی درنیامده که حقوق بشر تلقی شود. آیا در شرایطی که غالب جوامع در تاروپود نظام اقتصادی، تجاری، سیاسی و فرهنگی بین المللی گرفتار آمده اند و حتی حق زیستن در صلح، حق دستیابی به توسعه و یا استفاده متعادل از محیط زیست طبیعی از آنان سلب شده است، تقدم بخشیدن به حقوق فردی به سود آنهاست یا اینکه این دو نوع حقوق فردی و جمعی هر دو برای ادامه حیات آنها ضرورت دارد؟ آیا حقوق جمعی پیش زمینه و شرط ضروری تمتع و برخورداری از حقوق فردی نیست؟ جهان سوم، حقوق همبستگی و بویژه حق توسعه را لازمه نظام بین الملل جدید عادلانه می داند که برای رسیدن به آن تفکیک حقوق بشر فردگرایانه و کلاسیک از حقوق جمعی یا حقوق همبستگی غیر ممکن است (نخعی آغمپونی و نجارزاده، ۱۳۹۷)

۱-۱ کنفرانس ملل متحد در مورد تجارت و توسعه (آنکتاد)

ایجاد آنکتاد در سال ۱۹۶۴ نشان از به رسمیت شناختن محوریت مسائل تجاری برای توسعه اقتصادی داشت. طرفداران آنکتاد نسبت به تبدیل شدن این نهاد، به عنوان یک کارگزاری مستقل، مقاومت کردند و ترجیح دادند که قدرت آن از مجمع عمومی گرفته شود، چرا که در مجمع، کشورهای در حال توسعه اکثریت آراء را در اختیار داشتند. آنکتاد، شاخه ای از سازمان ملل است که ۱۹۴ کشور عضو آن هستند. آنکتاد، مرجع بین المللی است که بر روی توسعه تمرکز دارد و جایی است که در آن مباحث حقوق رقابت و سیاست های رقابتی به خصوص از طرف کشورهای در حال توسعه مورد خطاب قرار می گیرد. آنکتاد، تنها نهادی است که مجموعه قوانین بین المللی مانند کد آنکتاد در زمینه اقدامات محدود کننده تجاری و اخیرا قانون نمونه رقابت را ایجاد کرده است. ۱۳۰ اعضای موجود در آنکتاد بیشتر از میان کشورهای در حال توسعه هستند و سیاست ها و مسائل حقوق رقابت را مورد خطاب قرار میدهند و در آن به انتقال تجربه در این زمینه می پردازند، همچنین کمک پایه فنی را به کشورهایی که به دنبال تنظیم و اجرای موثر حقوق رقابت هستند؛ ارائه می دهد (زمانی، ۱۳۹۷).

۱-۱-۱ اهداف و ارکان

هدف کلی آنکتاد، توسعه تجارت بین الملل به منظور سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی از طریق افزایش مبادلات تجاری بین کشورهای که از نظر توسعه اقتصادی در سطوح متفاوت قرار دارند، است. همچنین آنکتاد، سازمانی به منظور پیشنهاد و تدوین اصول و سیاست های لازم در زمینه تجارت بین المللی، نیز هماهنگی در امور بازرگانی و سیاست های مربوط به توسعه ملل و گروه های اقتصادی منطقه ای است، لیکن در عمل آن به عنوان مدافع کشورهای در حال توسعه در زمینه مسائل بازرگانی و توسعه است به طور کلی اهداف آنها را میتوان به صورت زیر بیان کرد (صدر، ۱۳۹۶).

۱. بالا بردن سطح بازرگانی بین المللی.

۲. کمک به افزایش رشد اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه.

۳. بالا بردن سطح تجارت و مبادلات بازرگانی در میان کشورهای مختلف.

۴. ارائه راه حل های مناسب برای تدوین سیاست های عامل اقتصادی

۵. تهیه اصول و سیاست های مربوط به بازرگانی بین المللی

۶. بررسی مسائل توسعه اقتصادی و ارائه راه حل ها.

۷. ایجاد همکاری و هماهنگی بین دستگاه های کنفرانس و سایر سازمانهای وابسته به سازمان

۸. عقد قرارداد و موافقتنامه چند جانبه در زمینه تجارت.

۹. انجام سایر امور که در صلاحیت کنفرانس باشد.

در کنفرانس سال ۱۹۹۲ کارتهای کلمبیا، در اهداف کنفرانس تغییر و تحولات اساسی دیده شد؛ بدین شکل که هدف عمده آنکتاب در سال ۱۹۶۴ گسترش تجارت جهانی به منظور تأمین رشد اقتصادی بود اما هدف آنها در سال ۱۹۹۲ کلمبیا، توسعه کشورها با تأکید بر سیاست های داخلی و ملی و استوار شد. ارکان آنکتاب، عبارتند از: هیأت توسعه و تجارت، کنفرانس، کمیته های اصلی و تشکیلات فرعی و دبیرخانه. در زیر به صورت مختصر این ارکان توضیح داده می شوند (شریعت باقری، ۱۳۹۹).

۱-۲-۱ هیئت توسعه

مجمع عمومی سازمان ملل متحد برای انجام وظایف کنفرانس تاسیس یک هیأت ۵۵ نفره از میان اعضای کنفرانس را تصویب نمود که تا حد، در بر گرفتن همه اعضای کنفرانس گسترش یافت.

این هیأت، رکن دائمی آنکتاب و دارای اجلاس های عادی و ویژه است. اجلاس های عادی آن، معمولاً سالی یک بار برگزار می شود و اجلاس های ویژه هیأت بنا به درخواست اکثریت اعضای آن و یا به درخواست مجمع عمومی و یا کنفرانس تشکیل می شود. همچنین اجلاس ویژه هیأت میتواند به تقاضای پنج عضو کنفرانس، شورای اقتصادی و اجتماعی، در صورت موافقت اکثریت هیأت، تشکیل شود. وظایف هیأت توسعه و تجارت وسیع و گسترده است. هنگامی که کنفرانس اجلاسی ندارد، هیأت توسعه و تجارت وظایفی را که در حوزه صلاحیت کنفرانس قرار دارد، انجام می دهد. همچنین هیأت برای اجرای توصیه ها، اعلامیه ها، قطعنامه ها و دیگر تصمیمات کنفرانس جهت اطمینان از تداوم کار آنها، بررسی و اقدامات لازم را معمول خواهد داشت. برای این منظور مطالعات و گزارشاتی در زمینه تجارت و مسائل مربوط به توسعه، تهیه خواهد کرد. ارتباط نزدیک با کمیسیون های اقتصادی ملل متحد و دیگر کارگزاری های واقع در نظام ملل متحد از دیگر وظایف هیأت است (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۸). همچنین برای تشکیل اجلاس های این کنفرانس، به عنوان کمیته تدارکاتی انجام وظیفه کرده و توصیه هایی را در مورد تاریخ و محل مناسب تشکیل اجلاس ارائه خواهد داد. هیئت باید هر سال از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی به مجمع عمومی گزارش داده و کنفرانس را در جریان کارهای خود قرار دهد. هیئت ارکان فرعی لازم را برای انجام وظایفش تاسیس خواهد کرد به ویژه کمیته کالاهای ساخته شده، کمیته اعلام نامرئی تجارت و تأمین مالی مربوط به تجارت را، تاسیس خواهد نمود.

۱-۳-۱ کنفرانس و کمیته های اصلی

کنفرانس، مهمترین رکن آنکتاب به شمار می آید و به مثابه مجمع عمومی از کلیه دولتهای عضو تشکیل می شود. اجلاسهای این سازمان به توصیه هیأت تجارت و توسعه با شرکت سران کشورها و وزیران امور خارجه و اقتصاد آنها هر سه و چهار سال یکبار در محلی که هیأت مذکور تعیین می کند، برگزار می شود (کاسسه، ۱۳۹۸). در این اجلاس ها، پس از بررسی پیشنهادها دولتهای عضو در مورد مسائل تجاری و اقتصادی بین المللی، خط مشی کلی یک دوره مورد بررسی و تصویب قرار می گیرد. گزارش اجلاس، که حاوی کلیه قطعنامه ها و اعلامیه های تدوین شده خواهد بود، نهایتاً به مجمع عمومی سازمان ملل متحد ارائه می شود. لازم به ذکر است که هر یک از کشورهای عضو کنفرانس دارای یک رأی است. تا قبل از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی شرکت کنندگان در این کنفرانس به چهار گروه تقسیم می شدند؛ گروه ای شامل کشورهای رو به رشد آفریقایی آسیایی، گروه بی شامل کشورهای اروپای غربی، آمریکا، کانادا، استرالیا و زلاندنو، گروه سی کشورهای آمریکای لاتین و حوزه دریایی کارائیب، گروه دی شامل کشورهای سوسیالیستی با اقتصاد برنامه ریزی متمرکز. شایان ذکر است در ۱۵ ژوئن سال ۱۹۶۴ میلادی دو گروه کشورهای ای و سی در قالب گروه ۷۷ موقعیت جدیدی را به وجود آوردند (فرهنگ، ۱۳۹۷).

کمیته های اصلی هیأت تجارت و توسعه عبارتند از: کمیته کالاها، کمیته کالاهای ساخته شده، کمیته اقلام نامرئی تجارت و تامین مالی مربوط به تجارت، کمیته کشتیرانی، کمیته انتقال فناوری و کمیته همکاری های اقتصادی بین کشورهای در حال توسعه. کمیته های مذکور زیر نظر هیأت توسعه و تجارت فعالیت می کنند. معمولاً باید سال یکبار تشکیل جلسه دهند، ولی به موجب اصلاحیه ای که در قواعد آیین کار کمیته های اصلی در دوازدهمین اجلاس هیأت توسعه و تجارت صورت گرفته؛ مقرر شده است که کمیته های اصلی، معمولاً دو اجلاس عادی در فاصله اجلاس های کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد برگزار کنند. تاریخ اجلاس های کمیته را هیأت تعیین می کند (ذوالعین، ۱۳۹۶).

۱-۴-۱ دبیرخانه

آنکتاد دارای یک دبیرخانه دائمی است که در دبیرخانه ملل متحد استقرار یافته است و خدمات لازم را به کنفرانس، هیأت و تشکیلات فرعی آن ارائه می دهد. در رأس دبیرخانه، دبیرکل کنفرانس قرار دارد که هر چهار سال یکبار بنا به پیشنهاد دبیرکل سازمان ملل متحد و تصویب مجمع عمومی، انتخاب می شود.

۱-۵-۱ اقدامات موثر در زمینه توسعه تجارت بین الملل

عمده ی اقدامات آنکتاد در زمینه ی تنظیم رقابت بین الملل در قالب اسناد و اقداماتی است که در زمینه ی تدوین قوانین رقابت در سطح ملی انجام داده است. از جمله مهمترین اسنادی که آنکتاد در این زمینه تدوین نموده است، می توان به سند مجموعه اصول منصفانه ی آنکتاد در زمینه ی کنترل اقدامات محدود کننده ی تجاری ۱۹۸۰ اشاره کرد. این سند، نخستین سندی که به صورت جامع و در سطح جهانی اصولی را در زمینه تنظیم رقابت در سطح جهانی بیان کرده است. علاوه بر این مجموعه آنکتاد در سال ۲۰۰۷ قانون نمونه رقابت را به عنوان الگویی برای کشورها به منظور تدوین قوانین رقابت در سطح ملی ارائه داده و این سند در سال ۲۰۱۰ مورد بازنگری قرار گرفت. آنکتاد در زمینه تدوین قوانین رقابت در سطح ملی از طریق پروژه های کمک فنی و ظرفیت سازی به صورت داوطلبانه و عمدتاً از طریق درخواست دولت ها، کمک های لازم را ارائه داده است. پروژه کمک های فنی و ظرفیت سازی برای کشورهای آمریکای لاتین و پروژه های کمک فنی برای کشورهای آفریقایی از جمله مهمترین پروژه هایی که آنکتاد تا به حال انجام داده است (درخشان، ۱۳۹۸).

۱-۶-۱ آنکتاد و تدوین مقررات بین الملل

همانطور که قبلاً بیان شد، حقوق بین الملل رقابت، مجموعه قواعد و مقررات حاکم بر رقابت در سطح جهانی می باشد. در راستای شکل گیری این شاخه از حقوق، اقدامات گسترده ای از جانب کشورها و نهادهای بین المللی صورت گرفته است. یکی از نهادهای بین المللی که نقش به سزایی در شکل گیری حقوق بین الملل رقابت داشته، آنکتاد می باشد. آنکتاد، رکن فرعی سازمان ملل متحد است که بر اساس قطعنامه ۱۹۹۵ مجمع عمومی مورخ ۳۰ دسامبر ۱۹۶۴ در نوزدهمین اجلاس مجمع عمومی ایجاد شده است. هدف آنکتاد تشویق و توسعه تجارت بین الملل به منظور سرعت بخشیدن توسعه اقتصادی، خصوصاً تجارت کشورهای که در سطوح مختلف توسعه قرار دارند می باشد. همچنین آنکتاد به دنبال تدوین اصول و سیاست هایی است که بتواند ناظر بر امور تجارت بین الملل و مسائل مربوط به توسعه اقتصادی باشد. کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد در راستای تحقق این اهداف به تدوین مقررات در زمینه رقابت پرداخته است. به عنوان نخستین نهاد بین المللی در ۲۲ آوریل سال ۱۹۸۰ مجموعه اصول منصفانه در زمینه اقدامات محدود کننده تجاری را مورد تصویب قرار داد و از طریق این سند به عنوان نخستین نهاد بین المللی به تنظیم مجموعه قواعد رقابتی در سطح جهانی پرداخته است بعداً با تدوین قانون نمونه رقابت در سال ۲۰۰۷ مورد بازنگری قرار گرفت (جی منز، ۱۳۹۸). در بخش دوم این نوشتار نقش آنکتاد به عنوان زمینه ساز حقوق بین الملل رقابت مورد بررسی قرار می گیرد. در همین راستا ابتدا به بررسی اقداماتی که آنکتاد در زمینه شکل گیری حقوق بین الملل رقابت از طریق تدوین قواعد رقابتی انجام داده است می پردازیم، این امر مستلزم آشنایی مختصر با مجموعه اقداماتی است که سازمان در زمینه ی ظرفیت سازی و کمک های فنی جهت تدوین قوانین رقابت در کشورها، بر

حسب نیاز و به صورت داوطلبانه انجام داده است، می باشد و همچنین در نهایت، مطابقت این مجموعه با قواعد و اصول اساسی رقابت و حمایت از مصرف کننده به عنوان مهمترین هدف حقوق رقابت، مورد بررسی قرار می گیرد. تحقق ساختار رقابتی در بازارهای بین المللی مستلزم تدوین قواعد و مقرراتی در سطح بین المللی می باشد. در راستای تحقق رقابت در بازارهای بین المللی اقدامات زیادی صورت گرفته است در سال ۱۹۴۴ سازمان تجارت بین المللی با هدف تنظیم رقابت در روابط تجارت بین الملل ایجاد شد. تاسیس این سازمان در چارچوب منشور هاوانا بود که بر اساس آن امضا کنندگان منشور، هر نوع دعوای خود را در زمینه اقدامات محدود کننده رقابت را در این مرکز مطرح می کردند (انصاری، ۱۳۹۸).

اما در راستای تدوین مقررات جهانی رقابتی، برای اولین بار آنکتاد در سال ۱۹۸۰ سندی با عنوان مجموعه اصول منصفانه آنکتاد در زمینه اقدامات محدود کننده تجاری که به اختصار به «مجموعه سازمان ملل» مشهور شد؛ ارائه داد. در واقع هدف این سند، پذیرش قانون رقابت در سطح جهانی می باشد به گونه ای که بعد از این سند قانون نمونه رقابت را ارائه می دهد تا به عنوان الگویی توسط کشورهای سطح جهانی رعایت شود.

۱-۲ کمیسیون حقوق تجارت سازمان ملل متحد (آنسیترال)

۱-۲-۱ گروه کاری آنسیترال

آنسیترال تا کنون توانسته کنوانسیون های متعددی را تهیه و به تصویب برساند. کنوانسیون های برای اجرایی شدن باید پس از تصویب در مجمع عمومی سالیانه، در یک کنفرانس دیپلماتیک ارائه شوند. فرآیند تصویب کنوانسیون ها به این شکل است که دبیرخانه بر اساس ضرورت های بین المللی یا درخواست دولت ها اقدام به تهیه پیش نویس کرده و پس از تأیید گروه های کاری، اقدام به طرح آن در اجلاس عمومی کمیسیون می نماید. با تأیید کنوانسیون در کمیسیون در نهایت کنوانسیون برای مجمع عمومی ارسال می شود تا پس از تأیید برای امضا تحویل دولت ها شود. کنوانسیون های تصویب شده در آنسیترال عبارتند از (فاخری، ۱۳۹۹).

۱. کنوانسیون شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی (۱۹۵۸)

۲. کنوانسیون مرور زمان در بیع بین المللی کالا (۱۹۷۴)

۳. کنوانسیون حمل و نقل دریایی کالا (۱۹۷۸)

۴. کنوانسیون قراردادهای بیع (فروش) بین المللی کالا (۱۹۸۰)

۵. کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد برات بین المللی و سفته بین المللی (۱۹۸۸)

۶. کنوانسیون مسئولیت اپراتورهای پایانه های حمل و نقل در تجارت بین المللی (۱۹۹۱)

۷. کنوانسیون ضمانت نامه های مستقل و اعتبارات اسنادی تضمینی (۱۹۹۵)

۸. کنوانسیون واگذاری یا انتقال حساب های دریافتی در تجارت بین الملل (۲۰۰۱)

۹. کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد استفاده از ارتباطات الکترونیک در قراردادهای بین المللی (۲۰۰۵)

۱۰. کنوانسیون راجع به قراردادهای حمل بین المللی کالا به طور کلی یا جزئی از طریق دریا (۲۰۰۸)

۱۱. کنوانسیون سازمان ملل در مورد شفافیت در داوری کشورهای سرمایه گذار معاهده محور (۲۰۱۵)

۱-۲-۲ مفهوم آنسیترال

یونیسیترال یا آنسیترال، کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد است که با قطعنامه ۲۲۰۵ در ۱۷ دسامبر ۱۹۶۶ تأسیس شده است. اعضای آنسیترال در سال ۲۰۱۷ به ۶۰ عضو افزایش یافته است. ترکیب و تعداد اعضا در آنسیترال، به گونه ای است که تضمین شود مناطق جغرافیایی گوناگون و نظام های اقتصادی و حقوقی اصلی جهان، در این کمیسیون، نماینده

دارند. بر این اساس، ۶۰ کشور عضو از کشورهای آفریقایی، آسیایی، اروپای شرقی، آمریکای لاتین و ۱۴ کشور از گروه کشورهای اروپای غربی و دیگر کشورها می‌باشند (شکوهی، ۱۳۹۸).

۱-۲-۳ سطح وظایف آنسیترال

آنسیترال علاوه بر کنوانسیون‌های مورد اشاره اقدام به تصویب و ارائه قوانین نمونه نیز کرده است. قوانین نمونه توسط آنسیترال تهیه شده و به کشورها توصیه می‌شود در مراجع قانونی خود و با در نظر گرفتن شرایط اقدام به تصویب آن نمایند. قوانین نمونه ارائه شده توسط آنسیترال عبارتند از (ریبولد، فیث، ۱۳۹۶: ۱۰۶):

۱. قانون نمونه آنسیترال، در مورد داوری تجاری بین‌المللی (۱۹۸۵)
۲. قانون نمونه آنسیترال، در مورد حواله‌های اعتباری بین‌المللی (۱۹۹۲)
۳. قانون نمونه آنسیترال، در مورد کالا، ساخت و خدمات (۱۹۹۴)
۴. قانون نمونه آنسیترال، در مورد تجارت الکترونیک (۱۹۹۶)
۵. قانون نمونه آنسیترال، در مورد عدم پرداخت بدهی‌های بین‌مرزی (۱۹۹۷)
۶. قانون نمونه آنسیترال، در مورد امضاهای الکترونیکی (۲۰۰۱)
۷. قانون نمونه آنسیترال، در مورد توافقنامه تجاری بین‌المللی (۲۰۰۲)
۸. نمونه مقررات قانونی پروژه‌های زیربنایی خصوصی (۲۰۰۳)
۹. قانون نمونه آنسیترال، در مورد معاملات امن (۲۰۱۶)

لازم به ذکر است صرف تصویب در کمیسیون برای قوانین نمونه کافی بوده و نیازی به تأیید مجمع عمومی نیست. قوانین نمونه آنسیترال به خودی خود می‌توانند به عنوان رویه و عرف بین‌المللی در نظر گرفته شوند و در مراجع داوری و قضایی مورد استناد قرار گیرند.

۱-۲-۴ نقش آنسیترال در توسعه تجارت بین‌الملل

از جمله فعالیت‌های آنسیترال، ارائه راهنمای قانونی است. آنسیترال در راهنماهای قانونی اقدام به ارائه پیشنهادی برای حل فصل یک مشکل در بخشی از قانون ارائه می‌کند. این راهنماها شامل توصیه‌هایی هستند که توسط گروه‌های کاری توسعه یافته و در جلسه سالانه کمیسیون تصویب شده‌اند. تا کنون آنسیترال راهنماهای قانونی زیر را تصویب کرده است (علاء دینی، ۱۳۹۷: ۱۸۱):

۱. راهنمای قانونی آنسیترال در خصوص تأمین مالی خصوصی پروژه‌های زیربنایی (۲۰۰۰)
  ۲. راهنمای قانونی آنسیترال در خصوص قانون ورشکستگی (۲۰۰۴)
  ۳. راهنمای قانونی آنسیترال در خصوص معاملات امن (۲۰۰۷)
  ۴. راهنمای قانونی آنسیترال در خصوص معاملات امن: مکمل حقوق امن در مالکیت معنوی (۲۰۱۰)
- استفاده از شیوه‌های داوری در اولین قانون ناظر بر نحوه محاکمات و حل و فصل دعاوی حقوقی که پس از پیروزی نهضت مشروطیت به تصویب مجلس شورای ملی رسید (قانون اصول محاکمات حقوقی ۱۲۸۹)، پیش‌بینی شده بود و تازمان تصویب قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۱۸ و نیز در این قانون همواره استفاده از این شیوه مورد توجه قانونگذار بوده است. نگاهی به روند تغییرات و اصلاحاتی که در قوانین مربوط به آن و اصلاح قوانین قبلی به منظور رفع ابهامات و ایرادات آنها، مورد اهتمام قانونگذار بوده و هست. گواه بر این مطلب که پس از پیروزی انقلاب اسلامی علیرغم پاره‌ای شبهات نه تنها باب هشتم قانون آیین دادرسی مدنی در مورد داوری همچنان قابل اجرا و دست‌نخورده باقی ماند، بلکه ماده ۶ قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب (۱۳۷۳) نیز مراجعه به داوری را مجاز دانسته و باب هشتم از قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (۱۳۷۸) که هم‌اکنون تحت بررسی مجلس شورای اسلامی است، به تفضیل به مساله داوری پرداخته و مقررات نسبتاً کاملی

درباره نحوه رسیدگی و حل و فصل دعاوی از طریق داوری وضع کرده است که با مقررات پیشین مندرج در باب هشتم قانون آیین دادرسی مدنی عمدتاً یکسان است. ولی نکته آن است که در جریان این تغییرات و اصلاحات همه توجه و اهتمام قانونگذار ایرانی مصروف توسعه و تعمیق و تشویق شیوه داوری در دعاوی داخلی بوده و در مجموعه قوانین ایران مقررات جداگانه ای در مورد داوری بین المللی پیش بینی نشده بود، ولذا در صورت برگزاری یک داوری بین المللی در قلمرو سرزمین ایران به ناچار همان مقررات ناظر به داوری داخلی بر داوری بین المللی نیز حاکم بود. اما ناگفته پیداست که مقررات موجود نمی توانست نیازهای حادث در جریان داوری بین المللی نیز حاکم بود (فاخری، ۱۳۹۹).

۲- ایجاد کمیسیون های اقتصادی منطقه ای

۲-۱ کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا

کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا در ۱۹۴۷ و پس از وقوع جنگ دوم جهانی توسط شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد ایجاد شود. این کمیسیون به عنوان یکی از پنج کمیسیون منطقه ای سازمان ملل می باشد. هدف اصلی از تاسیس آن ارتقای یکپارچگی اقتصادی سرتاسر اروپا می باشد. برای انجام چنین کاری، ۵۶ کشور اروپایی را برای بحث و مشارکت در امور اقتصادی در کنار یکدیگر قرار داده اند. این نهاد زمینه های تحلیل، کمک و مشاوره سیاسی به دولت ها را فراهم می کند و بر تعهدات جهانی سازمان ملل در زمینه ی اقتصادی، در همکاری و هماهنگی با دیگر بازیگران جهانی و سهامداران مهم بویژه جامعه اقتصادی متمرکز می شود. کمیسیون همچنین هنجارها، استانداردها و عرف هایی را برای تسهیل همکاری بین المللی درون و بیرون از منطقه تعیین کرده است. زمینه تخصصی کمیسیون، مسائلی چون یکپارچگی و همکاری اقتصادی، انرژی، محیط زیست، مدیریت خانه، مدیریت زمین جنسیت، جمعیت، آمار، تجارت و حمل و نقل را پوشش می دهد (شریعت باقری، ۱۳۹۹).

کمیسیون دارای ۵۶ دولت عضو میباشد. اگرچه همه ی دولت های عضو علاقمند سازمان ملل متحد ممکن است در کار آن شرکت کنند. مقر این کمیسیون متر در شهر ژنو سوئیس می باشد. کمیسیون همچنین هنجارها، استانداردها و عرف هایی را برای تسهیل همکاری بین المللی درون و بیرون از منطقه تعیین کرده است. زمینه تخصصی کمیسیون، مسائلی چون یکپارچگی و همکاری اقتصادی، انرژی، محیط زیست، مدیریت خانه، مدیریت زمین جنسیت، جمعیت، آمار، تجارت و حمل و نقل را پوشش می دهد. کمیسیون دارای ۵۶ دولت عضو میباشد. اگرچه همه ی دولت های عضو علاقمند سازمان ملل متحد ممکن است در کار آن شرکت کنند. مقر این کمیسیون متر در شهر ژنو سوئیس می باشد. با ملاحظه این امر که صلح، توسعه، محیط زیست و میراث مشترک بشریت از این پس ارزش های جهانی محسوب می گردند و به این ترتیب توسط همه افراد بشر خلق ها و ملت ها به رسمیت شناخته شده و بنابراین چنین حقوقی شایسته است که به عنوان حقوق بشر به رسمیت شناخته شده، مورد حمایت قرار- گرفته و به مورد اجرا گذارده شود. (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۸).

۲-۲ کمیسیون اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (اسکاپ)

کمیسیون اقتصادی و اجتماعی برای آسیا و اقیانوسیه یا اسکاپ، مستقر در بانکوک پایتخت تایلند، بازوی منطقه ای سازمان ملل متحد برای منطقه آسیا و اقیانوسیه است. این سازمان در سال ۱۹۴۷ و به منظور تشویق همکاری های اقتصادی در میان کشورهای عضو آن تاسیس شد. این نام در سال ۱۹۷۴ به جریان تغییر کرده است. اسکاپ یکی از پنج کمیسیون منطقه ای زیر نظر سازمان ملل متحد است. در حال حاضر این کمیسیون دارای ۳۵ عضو پیوسته و ۹ عضو وابسته می باشد. زمینه های فعالیت: اسکاپ به منظور ایجاد زمینه های همکاری و تفاهم در مسائل اجتماعی و اقتصادی بین کشورهای منطقه و راهنمایی و کمک به آنها تاسیس شده است. سازمان به دنبال فراهم کردن شرایط تسهیل روابط دولت های آسیا و اقیانوسیه است و هدفهای خود را از طریق تشکیل اجلاس سالانه و کمیته هایی که در زمینه های تغذیه و کشاورزی، صنایع، مسکن، تکنولوژی،

محیط زیست، آبهای زیرزمینی، چمیت، بنادر و کشتیرانی، توسعه اجتماعی، حمل و نقل، آمار، ارتباطات، جهانگردی، توسعه مناطق روستایی و همکاریهای منطقه ای فعالیت می کنند، دنبال می نماید. (بهفر، ۱۳۸۸). این کمیسیون همچنین در زمینه گردآوری اسناد و مدارک، انجام مطالعات و تحقیقات، و ارائه خدمات مشاوره ای به دولت ها فعالیت دارد و در برنامه ریزی و ساماندهی برنامه همکاری های فنی مشارکت داشته و عامل اجرایی طرح های ناحیه ای در این کشورها به شمار می رود.

۲-۳ کمیسیون اقتصادی و اجتماعی برای آسیای غربی

کمیسیون اقتصادی برای آسیای غربی در ۱۹۸۵ به کمیسیون اقتصادی و اجتماعی برای آسیای تغییر نام داد تا حوزه ی کاری آن به زمینه توسعه اجتماعی نیز گسترش یابد. این کمیسیون با اتخاذ تمهیدات جدیدی در جهت ارتقای توسعه اقتصادی و اجتماعی در آسیای غربی، تقویت روابط اقتصادی و اجتماعی کشورهای منطقه و سایر کشورها تلاش می کند. کمیسیون دارای ۷ کمیته بین الدولی آمار، منابع آبی، انرژی، حمل و نقل، توسعه ی اجتماعی، تجارت بین المللی و زنان می باشد و مقر آن در شهر بیروت لبنان است. کوفی عنان دبیر کل سابق سازمان ملل متحد در آوریل ۲۰۰۰ و پیش از برگزاری اجلاس کمیسیون اقتصادی و اجتماعی برای آسیای غربی، گزارش خود را تحت عنوان «ما مردمان: نقش سازمان ملل متحد در قرن بیست و یکم» منتشر کرد. در این گزارش چالش پیش روی جامعه بین المللی در هزاره جدید را چالش محوری منطقه ای شدن و توزیع برابر منافع حاصل از آن؛ تهدیدات جدید برای صلح و امنیت بین المللی؛ تسریع روند گسترش بیماری ها در سطح جهان و تحولات در عرصه ارتباطات برشمرد و از کلیه کشورهای عضو سازمان ملل درخواست نمود، خود را در مقابل برنامه اقدام به منظور خاتمه فقر و نابرابری، بهبود آموزش، کاهش ویروس و بیماری ایدز، حفظ محیط زیست و حمایت مردم از درگیری های مرگ آور و خشونت آمیز، متعهد نمایند. این گزارش پایه و اساس «اعلامیه کمیسیون اقتصادی و اجتماعی برای آسیای غربی» شد و در اجلاس جدید سازمان ملل، در سپتامبر ۲۰۰۰ توسط رهبران کشورها و دولت های شرکت کننده به تصویب رسید. (مصفا، ۱۳۹۸).

۲-۴ کمیسیون اقتصادی آفریقا

این کمیسیون در ۱۹۵۸ به عنوان یکی از پنج کمیسیون منطقه ای تحت نظارت اجرایی و اداری مقرهای سازمان ملل متحد تاسیس شد. کمیسیون با حمایت از توسعه ی اقتصادی و اجتماعی ۵۳ دولت عضو گسترش همگرایی منطقه ای و همکاری های بین المللی برای توسعه ی آفریقا را هدایت می کند. برنامه این کمیسیون در دو حیطه ی ارتقای همگرایی منطقه ای در حمایت از دیدگاه ها و اولویت های اتحادیه ی آفریقا، تامین نیازهای ویژه این قاره و چالش های جهانی نوظهور در آن قابل مشاهده می باشد. این کمیسیون دارای ۶ برنامه ی فرعی و ۵ دفتر فرعی منطقه ای بوده و مقر آن نیز در شهر آدیس آبابا پایتخت اتیوپی است. (جوینرسی، ۱۳۹۷).

۲-۵ کمیسیون اقتصادی برای آمریکای لاتین و کارائیب

این کمیسیون در سال ۱۹۴۸ با هدف هماهنگ کردن سیاست های این منطقه جهت ارتقای توسعه ی اقتصادی آمریکای لاتین و تجارت بین المللی و منطقه ای تاسیس شد. دولت های عضو در ۱۹۹۶ شرایطی را برای روزآمد کردن فعالیت های کمیسیون مطرح کردند تا فرآیند توسعه از طریق تدوین، ارزیابی و تعقیب سیاست های عمومی و نیز ایجاد زمینه برای کمک به مناطق ویژه ی اطلاعاتی تحقق یابد. این کمیسیون در حال حاضر دارای ۴۳ عضو بوده و مقر آن نیز در شهر سانتیگو پایتخت شیلی قرار دارد. (کاسسه، ۱۳۹۸). توصیه های سیاستی ده گانه نئولیبرالیسم براساس آزادسازی اقتصادی است و تعدیل اقتصادی نئولیبرالیسم براساس سیاست های کاهش تقاضا متمرکز است. نئوساختارگرایی بر ترکیب متوازی از کاهش تقاضای کل با سیاست های تخصیص مجدد تأکید می کند. در توصیه های سیاستی ده گانه نئوساختارگرایان تنگناهای ساختاری اقتصاد مدنظر است. کاهش تقاضای کل در موارد خاص یعنی مخارج برای کالاهای خارجی دنبال می شود، در حالی که تقاضای مؤثر در سطوح متناسب با ظرفیت موجود تولید حفظ و تشکیل سرمایه تقویت می شود. برای کاهش تقاضای کل جزء آن، یعنی

مصرف کالاهای غیر ضروری، کاهش داده می‌شود. تثولیرالیسم ایمان زیادی به کارآیی بخش خصوصی دارد و به دولت بی- اعتماد است. در مقابل، نئوساختارگرایی برای دولت نقض فعال قائل است و مداخلات گزینشی دولت در اقتصاد را لازم می-داند.

نتیجه گیری

کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد در حوزه های وسیعی دست به اقدام زده اند و این گستردگی زمینه فعالیت ها از سطح کیفیت آنها کاسته است و در بعضی از موضوعات، مانند فقرزدایی، بیشتر در حد یک شعار باقی مانده است. در مورد کارکرد اقتصادی کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد و موفقیت آنها در توسعه اقتصادی کشورهای عضو، سیاست آزادسازی اقتصادی را از طریق کاهش تدریجی تعرفه ها و شفاف سازی قوانین تجاری و اقتصادی دنبال کرده اند. کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد تالش کرده اند یک بازار مشترک منطقه ای ایجاد کند، حجم مبادلات تجاری بین اعضا را افزایش دهند و موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای را برای گسترش تجارت بین اعضا حذف کنند. هرچند که در این زمینه پیشرفت قابل ملاحظه ای کرده است اما سرعت این پیشرفت کند بوده است. اما مهم ترین مانع در راه موفقیت کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد اختلافات سیاسی اعضا، خصوصا تنش ها به عنوان اعضای این سازمان، بوده است. این تنش ها علاوه بر اینکه مانع همکاری مؤثر منطقه ای شده اند و باعث شده اند کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد در مقایسه با سایر اتحادیه های مشابه ناکام باقی بماند، باعث شده است بیشتر بودجه اقتصادی این کشورها که باید صرف اهداف مهمی چون محو فقر در منطقه شوند، صرف هزینه های نظامی شوند. وقتی مشکلاتی نظیر توسعه نیافتگی بیشتر کشورهای عضو و بی ثباتی سیاسی داخلی آنها، فقر و بی سوادی در منطقه را نیز به این موانع اضافه کنیم می بینیم که کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد در راه دستیابی به اهدافش با چالش های جدی مواجه است. البته باید به این نکته نیز توجه داشت که منطقه کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد از تخریب شدید منابع در بلایای طبیعی نیز صدمه خورده است که به عدم اجرای بیشتر پروژه های منجر شده است. اما با وجود تمام این مشکلات این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که موجودیت کمیسیون های اقتصادی منطقه ای سازمان ملل متحد باعث شده است که رهبران کشورهای منطقه به طور منظم با یکدیگر دیدار کنند و با یکدیگر مذاکرات غیر رسمی داشته باشند.

منابع

- بهفر، ملیحه، (۱۳۸۸)، حقوق رقابت در سازمان تجارت جهانی، مجله نامه اتاق بازرگانی، شماره ۳۴.
- بیگی حبیب آبادی، احمد، (۱۳۸۳)، حقوق سهامداران اقلیت در ادغام شرکت های تجاری، مجله پژوهش های حقوق تطبیقی، شماره ۵.
- پاسبان، محمد، بهفر، ملیحه، (۱۳۹۰)، رویه های ضد رقابتی در تجارت بین الملل و سازمان تجارت جهانی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۳۴.
- تقی زاده انصاری، مصطفی، (۱۳۸۸)، سازمان همکاری های منطقه ای آسیای جنوبی (سارک) و نقش آن در توسعه همکاری های منطقه ای، مجله تحقیقات حقوقی آزاد.
- عامری، فیصل، (۱۳۸۹)، حقوق رقابت و توسعه، فصلنامه پژوهش حقوق، شماره ۳۰.
- عیسائی تفرشی، محمد، (۱۳۹۱)، تعریف ادغام قانونی (واقعی) شرکت های سهامی و انواع آن از لحاظ حقوقی (مطالعه تطبیقی در حقوق انگلیس و ایران)، مجله پژوهش های حقوق تطبیقی، شماره ۳.

غفاری فارسانی، بهنام، باقری، محمود، (۱۳۹۱)، قلمرو حقوق رقابت از حیث اشخاص مشمول، فصلنامه پژوهشنامه بارگانی، شماره ۶۵.

قاسمی، حامد، عباس، (۱۳۷۷)، معرفی حقوق مصرف با مقدمه‌ای از مترجم، مجله حقوق بین‌الملل، شماره ۲۳.

Ernesto Castellano Christy, (1996), "Uruguay: Un caso de 'bienestar de partidos,'" Revista Uruguay de Ciencia Política.

Francis Fukuyama, (2015), Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy (New York: Farrar, Straus and Giroux.

Alina Mungiu-Pippidi, The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption (New York: Cambridge University Press.

G.Plummer, (2019), Michael & Erik Jones. International Economic Integration and Asia, Singapore, World scientific publishing Co.

Guillermo A. (1973), O'Donnell, Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism: Studies in South American Politics (Berkeley: University of California Press.

Gupta, K.R. (2018), Liberalisation and Globalization of Indian Economy , New Delhi.